

УДК 336.71(477)

Рудь І.Ю.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

Кишковська О.М.
студент
Миколаївського національного університету
імені В.О. Сухомлинського

СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

THE CURRENT STATE OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті наведено сутність та особливості банківської системи України. Проаналізовано сучасний стан банківської системи України та визначено особливості її розвитку. Виявлено актуальні проблеми розвитку вітчизняних банківських установ. Розглянуто причини негативних тенденцій банківської системи та шляхи їх подолання.

Ключові слова: банківська система, стан, розвиток, банк, прибутковість, кредитування, активи.

АННОТАЦИЯ

В статье анализируются сущность и особенности банковской системы Украины. Проанализировано современное состояние банковской системы Украины и определены особенности ее развития. Выявлены актуальные проблемы развития отечественных банковских учреждений. Рассмотрены причины негативных тенденций банковской системы и пути их преодоления.

Ключевые слова: банковская система, состояние, развитие, банк, доходность, кредитование, активы.

ANNOTATION

The article presents the essence and features of the banking system of Ukraine. The current state of the banking system of Ukraine is analyzed and the peculiarities of its development are determined. The urgent problems of development of domestic banking institutions are revealed. The reasons of negative tendencies of the banking system and ways of their overcoming are considered.

Keywords: banking system, state, development, bank, profitability, lending, assets.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день банківський сектор України перебуває у складному становищі. Програма реформ оздоровлення банківської системи, запропонована Національним банком України, призвела до суттєвого зменшення кількості банків та до радикальних змін у функціонуванні найбільш важливих системних банків. Окреслені процеси викликають об'єктивну необхідність у дослідженні сучасного стану банківського сектору України та його подальших перспектив розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних аспектів банківської діяльності на фінансовому присвячено науковій праці Л. Алексеєнко, О. Вовчак, І. Лютого, С. Міщенко, С. Науменкової, Л. Примостки та інших. Проте низка питань, пов'язаних із оцінкою основних проблем, тенденцій розвитку та

напрямів удосконалення банківської діяльності в Україні, є ще недостатньо опрацьованими.

Мета статті є аналіз сучасного стану, висвітлення основних проблем та перспектив розвитку банківської системи України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківська система України є складовою фінансово-кредитної системи держави, елементами якої є Національний банк України, інші банки, філії іноземних банків, банківські об'єднання, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, а також банківські спілки та асоціації (як допоміжні елементи системи), що створені і діють на території України відповідно до законодавства України та зв'язки і взаємовідносини між зазначеними елементами.

Протягом 2014-2017 рр. банківський сектор України зіткнувся з комплексом проблем, основна частина яких носить загальноекономічний характер, а частина – породжена невваженою політикою Національного банку України. Серед найбільш вагомих тенденцій розвитку банківського сектору можна виділити такі:

1. Значне скорочення кількості банківських установ

Станом на 01 лютого 2017 року ліцензію Національного банку України мали 93 банківських установ (в т. ч. 38 банків з іноземним капіталом) (табл. 1).

З початку 2016 року кількість функціонуючих банківських установ скоротилася на 24. Загалом тенденцію щодо зменшення кількості банківських установ та підвищення рівня платоспроможності складових банківського сектору можна визнати як позитивну за умови, що зазначені тенденції стали наслідком виваженої та аргументованої політики Національного банку України. В протилежному випадку, такі дії державного регулятора лише тільки підривають довіру до всього банківського сектору України.

2. Тенденція до скорочення кількості банків з іноземним капіталом

Протягом 2015-2017 рр. у банківському секторі України спостерігається тенденція до змен-

шення кількості банків з іноземним капіталом: якщо станом на 01.01.2015 р. їх кількість становила 51, то вже у лютому 2017 р. – 38 [1].

У подальшому можливе продовження тенденції щодо скорочення кількості банків з іноземним капіталом внаслідок виходу банківських установ з російським капіталом з українського ринку. У березні 2017 р. Нацбанком було запропоновано застосування санкцій щодо українських банків з російським державним капіталом на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України.

Національний банк на виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України розроблює механізм реалізації санкцій щодо деяких банків, а саме: ПАТ «Сбербанк»; ПАТ «ВіЕс Банк»; ПАТ «Промінвестбанк»; ПАТ «ВТБ Банк»; ПАТ «БМ Банк».

Із уведенням санкцій заборонено здійснювати будь-які фінансові операції підсанкційних банків на користь пов'язаних з ними осіб, зокрема, материнських структур, в тому числі вводиться заборона на [4]: пряме та/або опосередковане здійснення будь-яких активних операцій (надання кредитів, депозитів, позик, у тому числі на умовах субординованого боргу, придбання цінних паперів, розміщення коштів на кореспондентських рахунках тощо); виплату дивідендів, процентів, повернення міжбанків-

ських кредитів/депозитів, коштів із кореспондентських рахунків, субординованого боргу; розподіл прибутку; розподіл капіталу.

3. Зростання частки державних банків в структурі активів банківської системи України

21 грудня 2016 року між Фондом гарантування вкладів фізичних осіб та Міністерством фінансів було підписано договір про продаж 100% акцій ПАТ «Приватбанк». З моменту передачі власником 100% акцій банку є держава в особі Міністерства фінансів України.

Внаслідок переходу системного ПАТ «Приватбанк» у стовідсоткову власність держави частка державних банків в структурі активів БСУ значно зросла протягом IV кварталу 2016 року та станом на 01.01.2017 р. відповідала 52% (рис. 1).

4. Зростання недовіри до діяльності банківських установ

Зазначена тенденція в значному ступені обумовлена непродуманою політикою Національного банку.

Банківський сектор України, починаючи 2014 року зіткнувся з серйозною проблемою, яка загрожує його ліквідності і нормальному функціонуванню всієї фінансової системи – масовим відтоком депозитів. Протягом 2014-2015 рр. банки України втратили 15,6 млрд. грн. депозитів в національній валюті або 3,9%. Треба

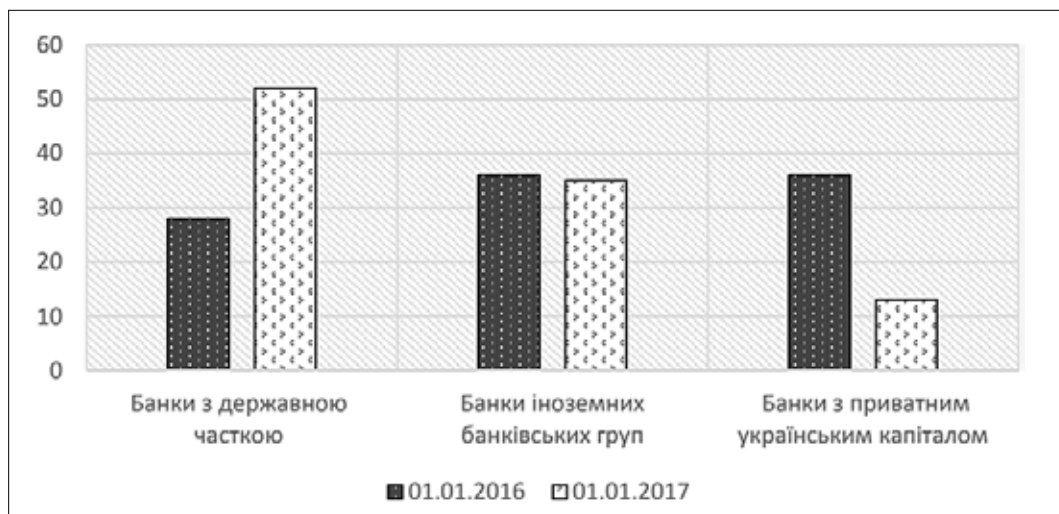

Рис. 1. Структура власності активів банківської системи України

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків України, 2013-2017 рр.

Показники	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	176	180	163	117	93
Кількість банків з іноземним капіталом	53	49	51	41	38
Кількість банків з 100% іноземним капіталом	22	19	19	17	17
Активи банків, млн. грн.	1127192	1278095	1316852	1254385	1212812
Пасиви банків, млн. грн.	1127192	1278095	1316852	1254385	1212812
Рентабельність активів, %	0,45	0,12	-4,07	-5,46	0,33
Рентабельність капіталу, %	3,03	0,81	-30,46	-51,91	3,33

відзначити, що відтік депозитів у національній становить 64,6 млрд. грн. або 25,5%.

Сукупний обсяг зобов'язань українських банків протягом 2016 року скоротився на 1,6% до 1,133 млрд. грн. Протягом 2016 року сукупний обсяг клієнтського портфелю БСУ збільшився на 14,2% та станом на 01.01.2017 р. відповідав 807,07 млрд. грн [1].

За строковим характером в клієнтському портфелі переважають короткострокові депозитні вклади строком до 1 року. Яскраво виражена тенденція щодо зменшення обсягу строкового ресурсу існує з початку 2014 року. Тенденція до зростання обсягу вкладів на вимогу встановилася з вересня 2015 року [1].

Станом на 01.01.2017 р. їх сума відповідає 411,59 млрд. грн., що дорівнює 48,2% сукупного портфелю коштів клієнтів (42,5% на початок 2016 року). Враховуючи, що зростання клієнтського портфелю відбувається переважно за цією складовою, наразі не має підстав говорити про відновлення довіри до банківської системи [2].

5. Відтік депозитів в іноземній валюті

Ситуація з відтоком депозитів в іноземній валюті набагато складніша в порівнянні з депозитами в національній, що ще більше посилюється зовнішніми факторами. Банківський

сектор України протягом 2014-2015 років втратив 16,2 млрд. дол. США депозитів або 55,1% всіх депозитів в іноземній валюті на початок 2014 року.

Частка депозитів, залучених в іноземній валюті, в сукупному клієнтському портфелі коливається біля позначки в 50%. Рівень доларизації клієнтського портфелю представлено на рисунку 2.

Протягом 2016 року показник рівня доларизації клієнтського портфелю відображає тенденцію як до зростання, так і спаду.

6. Тенденція до здешевлення кредитних ресурсів в Україні

У березні 2015 р Національний банк України підняв облікову ставку до 30% для стримування інфляції в країні (рис. 3). Проте дій регулятора призвели до зменшення можливостей банку виконувати одну з основних функцій – кредитування економіки, що ще більше посилює економічну кризу в Україні.

У 2016 році тенденція щодо величини облікової ставки Національного банку України суттєво покращується. Згідно зі статистичними даними НБУ, протягом 2016 року середня відсоткова ставка за кредитами в національній валюті знизилася до 17,70% (з 21,47% станом на

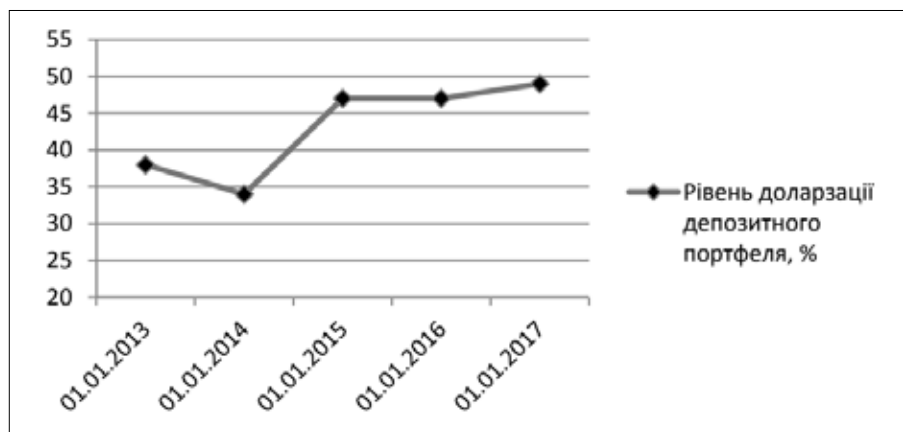

Рис. 2. Рівень доларизації депозитного портфеля, % банківської системи України

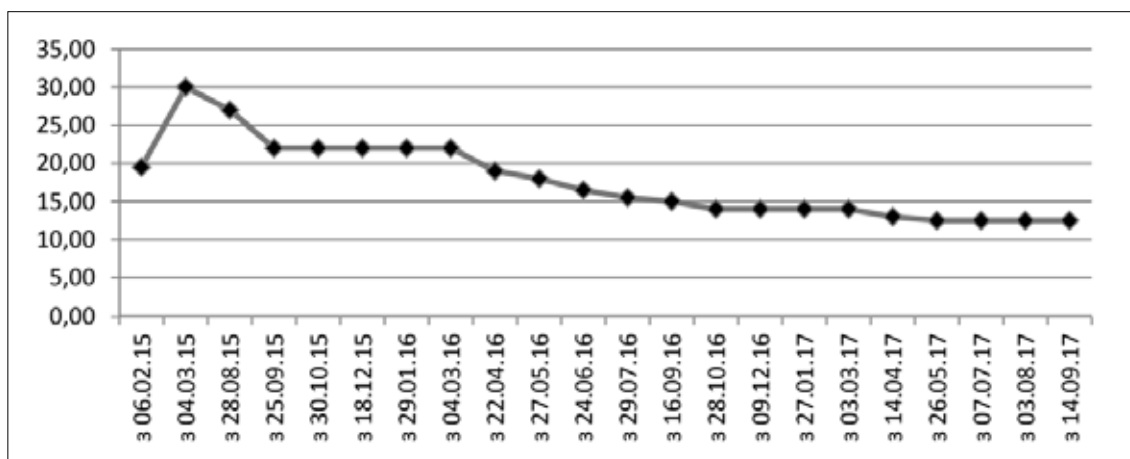

Рис. 3. Динаміка облікової ставки Національного банку України, %

01.01.2016 р.). Для кредитів в іноземній валюті на початок 2017 року аналогічний показник, навпаки, підвищився до 8,20% (з 6,88% станом на 01.01.2016 р.). Наприкінці 2016 року середня відсоткова ставка за депозитами в національній валюті складала 10,5% (10,2% для короткострокових вкладів та 17,9% для довгострокових), в іноземній валюті – 5,2% (4,8% для короткострокових та 6,2% для довгострокових вкладів). На початку року аналогічні показники дорівнювали 12,1% та 7,8% відповідно [1].

7. Збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банків

Згідно з Постановою правління НБУ № 242 від 07.04.2016 р. [2] станом на 11.07.2017 р. мінімальний обсяг статутного капіталу банку має бути не меншим за 200 млн. грн. До 11.07.2018 р. його обсяг має бути збільшений вже до 300 млн. грн. Збільшення мінімального обсягу статутного капіталу банківських установ триватиме щорічно до 500 млн. грн. станом на 11.07.2024 р. З огляду на високу ризикованість банківської діяльності в Україні, що існує та з високою вірогідністю буде зберігатися ще достатньо довгий час в майбутньому, багато з власників комерційних банків, особливо невеликих, можуть вибрати самоліквідацію як більш раціональний, ніж продовження діяльності, варіант.

Протягом 2016 року 43 банківські установи збільшили статутний капітал на загальну суму 105,72 млрд. грн., з них 4 державні банки та 14 банків з іноземним капіталом (табл. 2).

Зазначені вище та інші чинники впливу на функціонування банківського сектору економіки України призвели до значного погіршення фінансового стану.

Фінансові результати діяльності банків України стану банківських установ країни за період 2012-2016 рр. представлено у табл. 3.

Як бачимо з табл. 3., у період 2012-2016 рр. доходи банків зросли на 40242 млн. грн., або на 26,75%. Таке зростання було забезпечено завдяки зростанню процентних доходів на 18260 млн. грн. (15,53%), комісійних доходів на 102011 млн. грн. (48,21%), результату від торговельних операцій на 5012 млн. грн. (155,12%) та інших операційних доходів на 3807 млн. грн. (65,66%). Найкращі значення показників доходів банківських установ є характерними для 2014 року. У наступні періоди (2015-2016 рр.) спостерігається негативна динаміка зміни показників.

Витрати банків за період 2012-2016 рр. зросли на 204528 млн. грн. (що у відносному вираженні складало 140,52%). Таке збільшення загальних витрат відбулося за рахунок зростання процентних витрат на 23434 млн. грн. (34,36%), комісійних витрат – на 4102 млн. грн. (133,18%), загальних адміністративних витрат – на 2091 млн. грн. (5,61%), відрахування в резерви – на 197931 млн. грн. (у 522 рази), а також скорочення інших операційних витрат на 2279 млн. грн. (-17,27%), податку на прибуток на 418 млн. грн.

Фінансовий результат діяльності банківської системи України за підсумком 2016 року був від'ємним та склав (-)159,39 млрд. грн. Зменшення доходів протягом 2016 року порівняно з відповідним періодом минулого року пов'язане в першу чергу з отриманням збитків від торговельних операцій (за рахунок збитків від торгівлі іноземною валютою та банківськими металами) та скороченням процентних доходів, обсяг яких порівняно з відповідним періодом

Таблиця 2

Банки, які змінили обсяг статутного капіталу у 2016 році, млн. грн.

№	Назва банку	01.01.2016	01.01.2017	Зміна за 2016 р.
Банки з державною часткою				
1.	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	21256	50695	29438
2.	АТ «УКРЕКСІМБАНК»	21689	31008	9319
3.	АТ «ОЩАДБАНК»	29901	34857	4956
4.	УКР.БАНК РЕКОНСТР. ТА РОЗВ.	118	120	2
Банки з іноземним капіталом				
5.	ПАТ «ПРОМІІВЕСТБАНК»	19011	40615	21605
6.	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	7866	16673	8807
7.	АТ «РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ»	3003	6155	3152
8.	ПАТ «ВТББАНК»	25316	34216	8900
9.	ПАТ «КРЕДОБАНК»	1919	2249	330
10.	АТ «УКРСИББАНК»	1774	5069	3295
11.	ПАТ «ІДЕЯ БАНК»	258	299	41
12.	ПАТ «АЛЬФА-БАНК»	4639	7516	2876
13.	АТ «ОТП БАНК»	3668	6186	2518
14.	ПАТ «СІТІБАНК»	67	120	54
15.	АТ «ПРОКРЕДИТ БАНК»	419	837	417
16.	ПАТ «СБЕРБАНК»	8172	12465	4293
17.	АТ «БМ БАНК»	1631	3281	1650
18.	ПАТ «КРЕДИТВЕСТ БАНК»	103	136	33

Таблиця 3

Доходи і витрати банків України за період 2012-2016 рр., млн. грн.

Показники	Роки				
	2012	2013	2014	2015	2016
ДОХОДИ	150449	168888	210201	199193	190691
процентні доходи	117547	129932	151257	135145	135807
комісійні доходи	21161	24974	28276	28414	31362
результат від торговельних операцій	3231	3304	15511	21490	8243
інші операційні доходи	5798	5112	10093	9567	9605
інші доходи	1053	2404	2165	2729	3946
повернення списаних активів	1659	3162	2899	1848	1728
ВИТРАТИ	145550	167452	263167	265793	350078
процентні витрати	68204	80881	97171	96079	91638
комісійні витрати	3080	3975	4889	5846	7182
інші операційні витрати	13199	12319	15579	12991	10920
загальні адміністративні витрати	37265	40672	44614	36742	39356
інші витрати	23423	27975	103297	114541	3089
відрахування в резерви	379	1630	-2383	-406	198310
податок на прибуток	4899	1436	-52966	-66600	-418
ЧИСТИЙ ПРИБУТОК (ЗБИТОК)	150449	168888	210201	199193	-159388

минулого року скоротився на 62% та станом на 01.01.2017 р. відповідав 8,24 млрд. грн. За підсумком 2016 року значно збільшились обсяги відрахувань у резерви, сума яких станом на 01.01.2017 р. склала 198,31 млрд. грн. (за підсумком 2015 р. – 114,54 млрд. грн.).

Негативний вплив політичних процесів на банківську систему відображається у загостренні економічних проблем, спричинених конфліктом на Сході України, та неузгодженістю між політикою та економікою. Прикладом таких протиріч може слугувати накладення 15 березня 2017 року фінансових санкцій НБУ на українські дочірні підприємства російських банків, які знаходяться у державній власності. Причиною санкцій стала інформація про те, що Сбербанк почав обслуговувати клієнтів із самопроголошених республік та за словами заступника Голови НБУ К. Рожкової «посилення негативних тенденцій у відносинах України і Росії і нагнітання ситуації» [5].

В реальності практично кожний комерційний банк має у своєму портфелі проблемні кредити, і тому досить важливим є регулярний моніторинг і лімітування допустимого для банку відсотка цих кредитів щодо загальної вартості виданих позик, а також прийнятного рівня кредитного ризику. Проблема низького рівня організації ризик-менеджменту полягає в тому, що за період 2014-2015 рр. більшість вітчизняних банків не приділяли належної уваги управлінню кредитним ризиком та ризиком ліквідності, що призвело до зростання проблемної заборгованості в кредитному портфелі й неможливості виконувати свої зобов'язання в строк. Також варто відзначити неготовність банків до початку української економічної кризи та фінансової дестабілізації, спричиненої анексією Криму та конфліктом на Сході України.

Ситуація дещо покращилась з 2016 року, почалось відновлення депозитних ресурсів. На це позитивно вплинула певна стабілізація економічної ситуації в державі внаслідок перегляду політики НБУ.

Найбільш важливим заходом регулятора стало запровадження режиму інфляційного таргетування, сутність якого полягає у публічному оголошенні кількісних цілей з інфляції та зобов'язанні центрального банку досягати цих цілей протягом середньострокового періоду. В рамках даного режиму рішення щодо грошово-кредитної політики приймаються з урахуванням прогнозу інфляції.

Однак, крім режиму інфляційного таргетування, для вирішення вище зазначених проблем необхідно застосувати систему заходів, які, з одного боку, зможуть покращити стан банківської системи як елементу фінансової, а з іншого боку, сформулюють загальноекономічні умови для розвитку банківської діяльності.

Висновки є даного дослідження і перспективи. Банківська система є невід'ємною складовою фінансової системи, а її стабільність та надійність є вирішальною умовою економічної безпеки країни в цілому. Дослідження сучасного стану функціонування банківської системи України показало, що вона протягом останніх років перебуває у стані затяжної кризи, ступінь впливу якої визначається системою факторів, основними серед яких є: військово-політична нестабільність, загальноекономічна дестабілізація, невисокий рівень капіталізації банків, зниження банківської ліквідності, слабка диференціація банківських послуг, загрозливий вплив тіньової економіки, значна економічна та географічна концентрація, зниження довіри населення до банківського сектору та продуктів, що пропонують його суб'єкти, суттєві частки проблемних активів на балансі банків, низький

рівень ризик менеджменту банків, недосконала система захисту депозитних вкладів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за результатами 2016 року // Національне рейтингове агентство «Рюрік» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/bank_system_4_kv_2016.pdf
2. Постанова Правління Національного банку України Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України № 242 від 07.04.2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року № 679-XIV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Золотарьова О.В. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/perp_2017_1_5.
5. Пурій Г.М. Сучасний стан та перспективи розвитку банківської системи України / Г.М. Пурій // Фінансовий простір. – 2017. – № 3(27). – С. 41–45.